

УДК 338.001.36: 355.015
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.51.49-55>

А. Сизов, канд. екон. наук
alik_sizov@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-6400-3951,
О. Коваль, наук. співроб.
kovaloles@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-2696-7204,
В. Пахольчук, наук. співроб.
vadym.pakholchuk@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-9657-6148

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВІЙСЬКОВА МОГУТНІСТЬ ТА МІЛІТАРИЗАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Висвітлено поняття мілітаризації та військової могутності окремих країн шляхом застосування статистичних профілів на глобальному рівні для порівняння показників Global Firepower Index, Global Militarization Index, а також враховано досвід та напрацювання науковців зі Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру, Бонського Міжнародного центру конверсії та Інституту економіки та миру в Сіднеї. Проаналізовано військові витрати країн з розвинутою економікою та економікою, що розвивається у розрізі фактичних видатків та відсоткового співвідношення до валового внутрішнього продукту (ВВП). Встановлено причини зменшення та збільшення військових витрат, вказано залежність від зовнішніх і внутрішніх чинників. Залучено показники загального військового бюджету, його частки від ВВП і частки від глобальних військових витрат. Проведено порівняння головних гравців на міжнародній арені, акцентовано увагу на прямих і посередніх учасниках російсько-української війни. Для порівняння військової могутності країн взято дані з мережі військових досліджень, зокрема SIPRI, а також індекси військової могутності та військового тягаря на економіку (мілітаризації), для чого використано систему показників глобальної мілітаризації простору. Встановлено неточність показників через відсутність точних даних про військові витрати та наявність лише кількісних показників озброєння, зовнішню та внутрішню політичну динаміку окремих країн. За допомогою доступних показників проведено порівняльний аналіз військової могутності України та Росії, виявлено слабкі місця у формуванні рейтингів, географію, наявність енергоресурсів, враховано кількісні показники людського ресурсу й озброєння. Встановлено, що попри компроміс "зброя чи масло", для України актуальне питання мілітаризації з метою розвитку військово-економічного потенціалу та економіки в цілому, водночас для Росії процес надмірної мілітаризації недоцільний з огляду на безпеку та мир у регіоні.

Ключові слова: військові витрати, військова могутність, мілітаризація, військовий тягар, військово-економічний потенціал.

Постановка проблеми. Світ сьогодення переповнений конфліктами. Ці глобальні проблеми створюють нестабільність у суспільстві та підвищують конфліктний потенціал окремих країн. Нові виклики та загрози міжнародній системі безпеки змушують передові країни шукати способи зміцнення обороноздатності та протистояння злочинним режимам. Економічно розвинені країни та країни, що розвиваються, як суб'єкти світогосподарських процесів реагують у міру власних можливостей на широке коло загроз сучасності та їхні потенційні витоки, вдаючись до мікро- та макропрогнозів. Основною тезою, безсумнівно, є тенденція до збільшення витрат на потреби оборони, нарощення міцності та модернізація вже наявних потужностей збройних сил. Посилена воєнна загроза, яка переросла в повномасштабне російське військово вторгнення на територію України, вивела на перший план необхідність наявності концепту надсучасних військових потужностей, який слугуватиме основним елементом обороноздатності країни, її спроможності протистояти збройним формуванням противника сьогодення та майбутнього. Національний спротив ворожій агресії є продуктом спроможності не лише людського ресурсу, а також найбільш сучасного озброєння та військової техніки, – за широкого використання досвіду передових країн світу (вони ж – економічно розвинені країни та країни, що розвиваються). Необхідність поступового та системного нарощування військово-економічного потенціалу з метою просування національних інтересів у збереженні життя та здоров'я громадян виникає з детального аналізу військово-політичної обстановки регіону. Обороздатність держави є запорукою непохитності територіальної цілісності та державного суверенітету і перешкодою для досягнення противником загарбницьких геополітичних цілей. А. Качинський, радник директора

Національного інституту стратегічних досліджень, неодноразово у своїх наукових працях наголошував на особливому значенні оборонної (військової) могутності країни як фактора національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Міжнародні організації та інформаційно-аналітичні центри здійснюють моніторинг процесів мілітаризації, серед найвідоміших варто назвати Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI), Міжнародний інститут стратегічних досліджень зі штаб-квартирою в Лондоні (International Institute for Strategic Studies, IISS), Бонський Міжнародний центр конверсії (Bonn International Conversion Center, BICC), Інститут економіки і миру в Сіднеї (The Institute for Economics and Peace, IEP) та інші національні та регіональні установи схожого напрямку.

Вказані міжнародні організації, інформаційно-аналітичні центри містять бази даних, публікують аналітичні звіти, щорічники та інші дослідження, предметом яких виступають витрати на оборону та вплив цих витрат на економіку (економічний тягар), боєздатність збройних сил, виробництво та експорт збройних одиниць, а також місце країни у світовому рейтингу. Група дослідників SIPRI, IISS, BICC, а саме: М. Капаріні, Я. Фоллер, Г. Бойд, С. Хоффман, М. Рудольф та Н. Грігоріадіс наполегливо працюють у напрямку стратегічних досліджень безпеки та оборони окремих країн. Серед українських дослідників національної безпеки та військової могутності варто вказати праці В. Горбуліна, В. Бадріака, С. Згурця, А. Качинського, Є. Магди. Складовою економічного характеру та її взаємозв'язок з нарощуванням економічного потенціалу країни досліджували О. Власюк, Є. Майовець, Р. Путовіт та О. Черняк.

Мета статті – висвітлити на глобальному рівні питання мілітаризації та військової могутності, посилаючись на статистичні джерела міжнародних організацій, проаналізувати боєздатність армій та мілітарного навантаження на економіку та суспільство (військовий тягар).

Виклад основного матеріалу дослідження. "Де висота – там і вражені громом вершини", – Меценат (70-8 до н. е.). У зв'язку з відсутністю єдиного нормативного підходу для вимірювання рівня мілітаризації головну роль відіграє порівняння боєздатності армій окремих країн. Міжнародні рейтинги є об'єктивним джерелом висвітлення інформації про військово-економічний потенціал. Критерій порядку країн являє собою рейтингову оцінку, яка виражається в значенні "індекс". Для вимірювання військової могутності застосовують такі індекси: Global Militarization Index – глобальний індекс мілітаризації

(GMI), Global Firepower – глобальний індекс боєздатності армій (GFP), Global Peace Index – глобальний індекс миролюбності (GPI).

Безсумнівно, оборонний бюджет держави – це детермінанта військової могутності країни. Видатки на оборону передбачають фінансування на утримання та розвиток збройних сил. Перебуваючи у стані війни, країна мусить вдосконалювати системи озброєння для підвищення ефективності протистояння ворогу, що, у свою чергу, підживлює попит на озброєння та нарощення витрат на національну безпеку та оборону. Для наочного розуміння та аналізу збройної агресії росії необхідно розглянути динаміку глобальних військових витрат. На рис. 1 наведено узагальнену динаміку світових військових витрат за 2008–2021 роки.

Рис. 1. Динаміка глобальних військових витрат за 2008–2021 роки (у %-му співвідношенні до ВВП)

Джерело: сформовано на основі даних Світового банку [1].

На початку XXI ст. простежується тенденція до збільшення військових витрат, в основному за рахунок ключових гравців на світовій арені, а саме: США, Китай, росія, країни Західної Європи та Близького Сходу. Після виведення армії США з Іраку військові витрати зменшилися, а знову зростали в 2019 р., що спричинено підготовкою росії до повномасштабної збройної агресії проти України і відповідне посилення мілітаризації країн Західного блоку. Нарощення військових витрат найбільше простежувалося в країнах Східної Європи і Балтії, які межують з росією у відповідь на російське поступове збільшення військової присутності в регіоні. Україна також за цей період збільшила свої військові витрати з 1 % у 2008 р. до 2,3 % у 2021 р. [2, 3], і посіла 40 місце в загальному рейтингу країн [4].

Глобальні військові витрати за 2021 рік зросли на 0,7 %. США з 2008 року збільшили свій оборонний бюджет на 5,3 %, Китай та Південна Корея – на 5,6 %, Індія – на 3,6 %, Туреччина – на 24 %. Росія скорочувала свої воєнні витрати до 2018 р., а з 2018 р. збільшила їх на 4,4 %, незважаючи на падіння цін на нафту та санкції, але готуючись до повномасштабного вторгнення в Україну в 2022 р. [5]. Глобальні військові витрати в 2021 р. сягнули \$2113 млрд, на одного жителя планети припадало

\$264. Лідером у списку країн, безсумнівно, залишаються США, оборонний бюджет яких становив \$778 млрд, що відповідає 36,8 % від загального обсягу світових видатків. На другій позиції перебуває Китай з сумою в \$252 млрд. До топ-5 країн за розміром видатків на оборонний сектор входять також такі країни: Індія, росія, Сполучене Королівство, Саудівська Аравія, Німеччина, Франція, Японія, Південна Корея. Росія почала істотно нарощувати видатки на оборонний сектор з 2018 року, перемістившись з 6 на 4 місце (табл. 1).

Проводячи детальний аналіз мілітаризаційного процесу, основну увагу варто приділяти як сумарним військовим витратам, так і співвідношенню їх з валовим внутрішнім продуктом (ВВП). Це співвідношення використовують для вимірювання мілітаризаційного навантаження на економіку країни, або ж так званий "військовий тягар". У 2021 р. на глобальному рівні середня ставка військових витрат до світового ВВП становила 2,5 %, ураховуючи значний цифровий розрив. Серед країн, які входять до топ, можна виділити мілітарне навантаження від 1 % у Японії до 6,9 % у Саудівській Аравії. Індія на потреби оборонного сектору в 2021 р. виділила 2,7 %, а росія – 3,8 % (табл. 1).

Таблиця 1. Витрати на оборону в провідних країнах світу в 2021 р.

Країна	Військові витрати в поточних цінах, \$ млрд	У % до глобального обсягу	У % до ВВП
США	778	36,8	3,4
Китай	252	11,9	1,9
Індія	72,9	3,5	2,7
росія	61,7	2,9	3,8
Сполучене Королівство	59,2	2,8	2,1
Саудівська Аравія	57,5	2,7	6,9
Німеччина	52,8	2,5	1,3
Франція	52,7	2,5	1,9
Японія	49,1	2,3	1
Південна Корея	45,7	2,2	2,5

Джерело: сформовано на основі даних щорічника SIPRI [5].

Задекларований нормативний рівень військових витрат у країнах НАТО щодо ВВП становить 2 %. Наразі серед європейських країн альянсу ця норма була дещо збільшена в країнах Балтії та Польщі, які межують з росією та Білоруссю, – ця країна використовується росією як військовий плацдарм для збройної агресії проти України [6]. Мілітарне навантаження в росії становить 3,8 %, що значно перевищує європейський рівень країн НАТО. Військовий тягар, який тисне на економіку України, становить 2,3 %.

У загальному вимірі витрат на оборону НАТО витрачає більше, ніж росія, і все ще обговорює переозброєння. Витрати на оборону всіх 30 країн НАТО вже майже в 20 разів перевищують російські. У 2021 р. росія витратила на оборону еквівалент \$70 млрд. У країнах НАТО це було понад \$1 трлн. Однак ці цифри не так легко порівняти. Перш за все необхідно враховувати купівельну спроможність. Через різний рівень оплати праці російський військовослужбовець коштує набагато дешевше, ніж військовослужбовець США чи Німеччини. Два дослідники з Боннського міжнародного центру дослідження конфліктів (ВІСС) порівняли оборонні бюджети з урахуванням цього фактора. У короткому дослідженні автори М. Баєр і М. Мутшлер пишуть, що з огляду на "російську агресію проти України, підвищувати обороноздатність є правильним рішенням". Вони доходять висновку, що військові витрати НАТО, навіть з поправкою на купівельну спроможність, явно перевищують російські. З одного боку, порівняння ВІСС базується на даних Швецького інституту дослідження проблем миру (SIPRI), а з іншого, на даних австралійського політолога Пітера Е. Робертсона, який скоригував значення купівельної спроможності для понад 50 країн. Російський військовий бюджет фактично перевищує \$200 млрд замість номінальних \$70 млрд. Деякі експерти припускають, що російські військові отримують навіть більші кошти з тінювих бюджетів, які не публічні, а тому не доступні для дослідників SIPRI. Автори ВІСС пишуть, що розрахунки з поправкою на купівельну спроможність мають сенс лише в тому випадку,

якщо відповідні держави виробляють значну частину свого озброєння самостійно, – що стосується росії [7]. Бюджетний процес на оборону в росії має багато спільних рис з іншими видами державних витрат, але значна частина військових витрат підлягає режиму суворої секретності, яка також накладає дуже суворі обмеження на здатність експертів, журналістів і громадськості здійснювати будь-яку форму демократичного соціального контролю. Рахункова палата має доступ, але майже всі її звіти щодо оборонного бюджету засекречені. До 2019 р. проблема "зброя проти масла" загострилася в росії через рішучість політичного та військового керівництва країни компенсувати багаторічне мізерне фінансування, яке унеможливило постачання збройних сил новою зброєю. Президент Путін поступово збільшував військові витрати росії з 2019 р. [8]. Перебування російського військового бюджету в тіні, а також накладений на нього режим секретності, унеможлиблює в повному обсязі вирахувати кінцеве фінансування на утримання та розвиток військового потенціалу країни. Для оцінки військової могутності доводиться оперувати відкритими даними, але такий висновок не буде точним.

Основне призначення військових витрат – це забезпечення обороноздатності держави, а також утримання її боездатності на належному рівні. Порівняльну характеристику військової могутності країн світу можна провести, застосовуючи рейтингову систему Global Firepower Index. Окрім оборонного бюджету, індекс GFP використовує ще понад 50 інших показників. Рейтинг GFP базується на потенціалі кожної країни для ведення війни на суші, морі та в повітрі. Результати містять показники кадрового складу армій, обладнання, природні ресурси та географію. Також існують бонуси (+), якими можуть виступати, наприклад, наявність ядерної зброї, членство в НАТО, обсяги видобутку і споживання нафти та штрафи (–), зокрема як нерозвинений флот у країнах, які мають вихід до моря, розмір державного боргу, стан транспортної інфраструктури, надмірне споживання нафти тощо. Складові індексу GFP наведено на рис. 2.

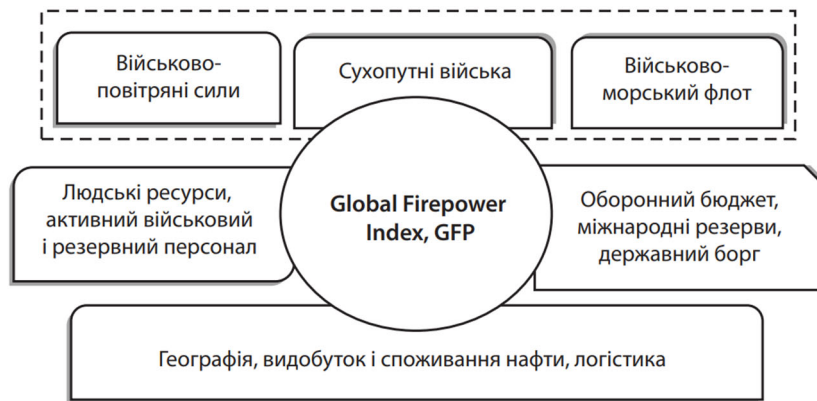

Рис. 2. Складові індексу Global Firepower

Джерело: сформовано на основі даних Global Firepower Index [9].

Індекс GFP має форму десяткового дробу з чотирма знаками після коми, тобто, чим менший індекс, тим могутніша армія. Топ-8 наймогутніших армій світу за версією GFP-2022 наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Топ-8 країн за військовою могутністю армій у рейтингу Global Firepower-2022

Складові	США	росія	Китай	Індія	Японія	Південна Корея	Франція	Сполучене королівство
Індекс	0,0453	0,0501	0,0511	0,0979	0,1195	0,1261	0,1283	0,1382
Зміни індексу порівняно з 2019 р.	+73 %	+78 %	+75 %	+91 %	+71 %	+67 %	+80 %	+72 %
Активний військовий персонал, тис. осіб	1390	850	2000	1450	240	555	205	194
Загальні повітряні сили, од.	13247	4173	3285	2182	1449	1595	1055	693
Бойові танки, од.	6612	12420	5250	4614	1004	2624	406	227
Ракетні пускові установки, од.	1366	3391	3160	1388	99	574	13	44
Військово-морський флот, од.	484	605	777	295	155	234	180	75

Джерело: сформовано на основі даних Global Firepower Index [9].

Рейтинг очолили США з показником 0,0453, а за ними росія – 0,0501. Також можемо бачити істотний приріст військової могутності цих двох країн порівняно з 2019 роком. Щодо України, то вона посідає 22 місце в загаль-

ному рейтингу з показником індексу 0,3266. У табл. 3 пропонуємо розглянути порівняння індексу та його складових України та росії.

Таблиця 3. Порівняння військової могутності України та росії в рейтингу Global Firepower-2022

Складові	Україна	росія
Індекс	0,3266	0,0501
Активний військовий персонал, тис. осіб	200	850
Загальні повітряні сили, од.	318	4173
Бойові танки, од.	2596	12420
Ракетні пускові установки, од.	490	3391
Військово-морський флот, од.	38	605

Джерело: сформовано на основі даних Global Firepower Index [9].

Важливою складовою військової могутності країни є людський ресурс, чисельність якого впливає і на кількість активного військового персоналу, і на резерв. Перші позиції в рейтингу Global Firepower-2022 посідають країни з найбільшою кількістю населення – Китай, Індія, США, росія. Хоча армія США і не найбільша за кількістю активного військового персоналу, та вона наймогутніша за наявним озброєнням, випереджає інші країни за потужністю військово-повітряних і морських сил.

Другу позицію в рейтингу могутності армій посідає росія. Найбільша кількість бронетехніки, зокрема танків, що є візитною карткою її армії разом з контролем і видобуванням великих нафто-газових ресурсів, а також наявністю ядерної зброї.

Україна з 2019 року просунулася на 7 позицій у загальному рейтингу і посідає зараз 22 місце, індекс військової могутності становить 0,3266. За кількістю активного військового персоналу Україна посідає 23 місце у

загальному рейтингу, військово-повітряні сили – 33 місце, танки – 13 місце, броньовані бойові машини та самохідна артилерія – 6 місце, ракетно-пускові установки – 12 місце. Разом з тим, нараховуються і штрафні бали за малорозвинений морський флот, надмірне споживання нафти і великий за розміром державний борг.

Завдяки абсолютним значенням показників військово-економічного потенціалу індекс Global Firepower створює унікальний опис військової могутності всіх країн світу. Враховуючи досвід ведення реальних бойових дій, не на папері, а на полі бою, на прикладі російсько-української війни можна зробити припущення, що індекс GFP має певні недоліки, оскільки дані для рейтингу беруться в кількісних показниках, а не в якісних. Це особливо помітно в підрахунку кількості бойової авіації (росія все ще використовує винищувачі часів виробництва СРСР, напр., Су-27, натомість США мають у своєму арсеналі винищувачі п'ятого покоління Lockheed Martin F-22 Raptor), танків, самохідної артилерії, систем ППО та ППРО тощо. Техніка західного зразка використовується більш ефективно на полі бою, оскільки вона більш точна, здатна вражати противника на довшій дистанції, краще захищена та непомітна. Натомість, коли ми піддаємо сумніву могутність другої армії світу – росії, то просто не беремо до розрахунку наявність у неї та США 90 % усіх ядерних боеголовки світу.

Відомо, що індекс Global Firepower надає характеристику військовій могутності країн, використовуючи абсолютні величини (видатки на безпеку та оборону, кількість активного військового персоналу, наявність різного виду озброєння тощо). Міжнародний центр конвенсії в Бонні (ВІСС) оцінює військовий тягар на економіку країни та суспільство загалом, використовуючи інший індекс – Global

Militarization Index (GMI), де величини відносні. По-перше, для підвищення сумісності між різними індикаторами індексу та запобіганню викривлення значень під час підрахунку на першому етапі кожен індикатор представлений логарифмом з коефіцієнтом 10. По-друге, усі дані обчислюються за формулою $x = (y - \min) / (\max - \min)$, де \min і \max представляють відповідно найменше та найвище значення логарифма. По-третє, кожен показник був розрахований відповідно до фактора, що відображає відносну важливість, яку йому надають дослідники ВІСС. Щоб дати остаточну оцінку, зважені показники додавали разом, а потім остаточно нормалізували за шкалою від 0 до 1000. Загалом GMI дає детальний аналіз конкретних регіональних або національних подій. Метою ВІСС є сприяння дискусії про мілітаризацію та висвітлення часто непослідовного розподілу ресурсів. Для того, аби виміряти значення військового механізму окремої держави, дослідники порівнюють витрати на оборону з витратами, наприклад, на освіту чи охорону здоров'я (у % до ВВП), зіставляючи загальну чисельність військовослужбовців та військової техніки з кількістю викладачів чи лікарів та населення загалом. Очевидно, що більш мілітаризованими суспільствами є ті, у яких витрати на оборону перевищують витрати на освіту чи медичне забезпечення. Субіндекси і базові показники GMI включають військові витрати (визначається шляхом співвідношення військових витрат з ВВП і витратами на охорону здоров'я), активний військовий персонал (відношення кількості військового персоналу та резерву до загальної кількості лікарів і населення загалом) та наявність важкого озброєння. На рис. 3 представлено субіндекси та базові показники GMI.

Рис. 3. Субіндекси та базові показники Global Militarization Index

Джерело: сформовано на основі даних Global Militarization Index [10].

У деяких країнах надмірна мілітаризація перешкоджає необхідній структурній зміні економічних і соціальних рамок, а також посилює дефіцит розвитку промисловості та сільського господарства. З іншого боку, низький ступінь мілітаризації також може бути проблематичним, а отже, перешкоджати економічному розвитку, оскільки фундаментальні недоліки в секторі безпеки призводять до підвищеного рівня загрози. Слабкий або непрацюючий сектор безпеки не може запобігти конфліктам, які негативно впливають на населення та його розвиток. Одним із результатів часто є крихітні та слабкі держави, у яких економіка не може розвиватися або ж відбувається

рецесія. Україні не варто обирати курс слабкої та крихітної держави зі слабо розвинутою системою оборони. Дослідники GMI намагаються розв'язати поширене припущення про те, що високий рівень мілітаризації – це погано, а низький – добре, і зробити свій внесок у новий підхід до вивчення мілітаризації. Оцінка ситуації вимагає особливого розгляду та аналізу окремих країн і регіонів і GMI є правильним інструментом для оцінки орієнтації на розвиток окремих держав, а також регіонального розвитку.

ВІСС класифікує держави за рівнем мілітаризації на п'ять груп: від дуже високого до дуже низького. Найбільш мілітаризованими країнами є Ізраїль, Оман та

Азербайджан. Україна ж посіла 16-те місце в загальному рейтингу країн. Очевидно, що російська агресія з 2014 р., яка переросла в повномасштабне вторгнення у

2022 р., підвищила позицію України, перенаправивши економіку на військові рейки. У табл. 4 показано топ-16 країн у рейтингу GMI 2020.

Таблиця 4. Топ-16 країн за рівнем милітаризації в рейтингу Global Militarization Index 2020

Країна	Військові витрати	Військовий персонал	Важке озброєння	GMI рахунок	GMI місце	Зміни
Ізраїль	3,57	1,9	3,26	437	1	3,65
Оман	5,56	0,96	1,98	425	2	31,53
Азербайджан	4,11	0,7	2,2	389	3	54,58
Кувейт	4,18	0,69	2,74	381	4	25,12
Вірменія	3,14	1,98	2,43	377	5	1,44
Саудівська Аравія	4,53	0,74	2,24	375	6	10,65
Бруней	3,88	1,58	2,04	375	7	28,15
Бахрейн	3,39	1,36	2,73	374	8	-1,8
Сінгапур	2,9	1,45	2,87	361	9	9,69
росія	3,29	0,97	2,81	354	10	10,16
Йорданія	3,32	1,13	2,44	344	11	5,29
Алжир	4,05	0,87	1,77	335	12	9,57
Південна Корея	2,42	1,71	2,3	321	13	8,25
Греція	2,39	1,21	2,77	318	14	0,6
Кіпр	1,82	1,66	2,85	316	15	5,59
Україна	3	0,55	1,94	305	16	30,3

Джерело: сформовано на основі даних Global Militarization Index [10].

На прикладі окремих країн простежується абсолютна закономірність у необхідності запуску процесу демілітаризації. Надмірний процес милітаризації призводить до загострення економічних, соціальних та політичних проблем, розгортання військових конфліктів. На прикладі країн, які обороняються, помітна тенденція позитивної милітаризації для захисту своєї територіальної цілісності та суверенітету, пришвидшення темпів економічного зростання та суспільних благ. Вважаємо за необхідне розробити нові методи оцінки військового тягаря на економіку, які включатимуть питання "зброя або масло", доцільність розвитку та утримання армії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Милітаризація – це посилення військової могутності держави за рахунок використання всіх сфер життєдіяльності суспільства. Існує зв'язок між економічним потенціалом країни та посиленням ролі військового сектору в системі національного господарства. Важливо нарощувати темпи розвитку військової могутності, не перевищуючи допустимі міри, заради збереження пропорції в економіці та мінімізації напруги у видатках державного бюджету. Ігнорування розвитку військового сектору створює глобальні передумови занепаду обороноздатності держави, і, як наслідок, – послаблення економічної складової у зв'язку з ворожою експансією. Неможливо розбудувати довершену систему національної безпеки та оборони України і протидіяти наявним військово-політичним загрозам без усвідомлення реального рівня військової могутності країни, концептів вдосконалення наявного оборонного сектору, у тому числі, за фінансової та матеріальної підтримки країн-союзниць західного блоку та перспективного аналізу їхнього досвіду. Нейтралізація подальших сценаріїв ворожої ескалації передбачає поглиблене дослідження процесів милітаризації на глобальному, регіональному та національному рівнях. Закономірність послідовного використання сформованих військових потужностей противником у ході ведення гібридної війни з переформатуванням на активні бойові дії з метою деукраїнізації та зростання, є ключовим українським питанням сьогодення.

Процес милітаризації надзвичайно складний і багатогранний, вимірювання та порівняння якого на міжнарод-

ному рівні потребує ґрунтовного дослідження та аналізу великої кількості даних. На перший погляд, методика розробки того чи іншого рейтингу теоретично досконала, однак довершеність розрахунків лишається лише показником на папері. Ведення активних бойових дій є, за своєю суттю, поставленим експериментом, який у багатьох аспектах розвінчує недооцінки або переоцінки потужностей армій окремих країн, посилаючись виключно на кількісні та відносні показники. Тож виникає логічне запитання: а як вирахувати якість? Для того, аби визначити "вузькі місця" у системі обороноздатності країн, необхідні результативні індикатори, які вказуватимуть на необхідність здійснення заходів, спроможних подолати більші та менші прогалини в закоренілих системах безпеки та оборони: для однієї країни буде доцільно провести демілітаризацію, для іншої ж навпаки – посилити військову могутність для збереження людського ресурсу, інфраструктури, запобігання рецесії економіки, підвищення ВВП, національного багатства. Враховуючи неточність макропрогнозів, появу нових загроз та конфліктів, зміну форм ведення війни, необхідно розробити нові методи порівняння військової могутності та військового тягаря на економіку з урахуванням точних даних з озброєння та військової техніки, військових видатків, людського ресурсу, зовнішньої та внутрішньої політики держави. Зрештою, "чи варта того могутність, хоч би якою була вона, коли твоя мова стала, мов у п'яного?", – Сенека (4 до Р. Х. – 65 по Р. Х.).

Список використаних джерел

1. Military expenditure (% of GDP): The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2020&start=2008>. (дата звернення: 10.08.2022).
2. SIPRI Yearbook 2021: SIPRI. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2021> (дата звернення: 10.08.2022).
3. Єфетова К., Барановська І., Загородня М. Сучасні проблеми формування оборонного потенціалу України: монографія // Оборонний вісн., 2010. № 10. С. 17–24.
4. Military Spending by Country: World Population Review. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/military-spending-by-country> (дата звернення: 10.08.2022).
5. World military expenditure passes \$2 trillion first time: SIPRI. URL: <https://www.sipri.org/media/press-release/2022/world-military-expenditure-passes-2-trillion-first-time> (дата звернення: 10.08.2022).

6. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021) : NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193983.htm (дата звернення: 10.08.2022).

7. Militärausgaben im Visier : TAZ. URL: <https://taz.de/Studie-zu-Verteidigungsbudgets/!5844174/> (дата звернення: 10.08.2022).

8. Cooper J. The Russian budgetary process and defence: finding the "golden mean" // Centre for Russia, European and Eurasian Studies, University of Birmingham, Birmingham, Stockholm International Peace Research Institute, 2018.

9. 2022 Military Strength Ranking : GFP. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (дата звернення: 10.08.2022).

10. Global militarization Index : GMI. URL: <https://gmi.bicc.de/ranking-table> (дата звернення: 10.08.2022).

References

1. Military Expenditure (% of GDP): The World Bank. <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2020&start=2008> [In English].

2. SIPRI Yearbook 2021: SIPRI. <https://www.sipri.org/yearbook/2021> (application date: August 10, 2022). [In English].

3. K. Efetova, I. Baranovska, M. Zagorodnia (2010). Modern problems of forming defense potential of Ukraine. Defense Bulletin №10. pages 17-24. [In Ukrainian].

4. Military Spending by Country: World Population Review. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/military-spending-by-country> (application date: August 10, 2022). [In English].

5. World military expenditure passes \$2 trillion first time: SIPRI. <https://www.sipri.org/media/press-release/2022/world-military-expenditure-passes-2-trillion-first-time> (application date: August 10, 2022). [In English].

6. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2021): NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193983.htm (application date: August 10, 2022) [In English].

7. Militärausgaben im Visier: TAZ. <https://taz.de/Studie-zu-Verteidigungsbudgets/!5844174/> (application date: August 10, 2022) [In German].

8. J. Cooper (2018). The Russian budgetary process and defence: finding the "golden mean". Centre for Russia, European and Eurasian Studies, University of Birmingham, Birmingham, Stockholm International Peace Research Institute. [In English].

9. 2022 Military Strength Ranking: GFP. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (application date: August 10, 2022). [In English].

10. Global militarization Index: GMI. <https://gmi.bicc.de/ranking-table> (application date: August 10, 2022) [In English].

Надійшла до редколегії 15.07.22

A. Syzov, PhD in Economics

alik_sizov@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-6400-3951,

O. Koval, Researcher

kovaloles@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-2696-7204,

V. Pakholchuk, Researcher

vadym.pakholchuk@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-9657-6148

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MILITARY POWER AND MILITARIZATION OF GLOBAL SPACE

The article highlights the concepts of militarization and military power of individual countries by using statistical profiles to compare the Global Firepower Index and Global Militarization Index. The military expenditures of countries with developed economies and developing economies were analyzed. The reasons for the decrease and increase in military expenditures have been established. The indicators of the total military budget, its share of the gross domestic product and the share of global military expenditures were used for the analysis. Key players in the international arena are involved in the comparison, and the main emphasis is on direct and indirect participants in the Russian-Ukrainian war. To compare the military power of countries, data from the military research network was taken. To determine the military burden on the economy, a system of indicators of the global militarization of space was used. The inaccuracy of the indicators was established due to the lack of accurate data on military expenditures, quantitative indicators of armaments, external and internal political dynamics of individual countries. With the help of the available indicators, a comparison of the military power of Ukraine and Russia was derived, and weaknesses in the formation of ratings were identified. Thus, quantitative indicators of human resources, weapons, geography, availability of energy resources are included in the comparison.

Keywords: military expenditures, military power, militarization, military burden, military-economic potential.